

Pulitzer premijos laureatės knyga

ELIZABETH
STROUT

Aš
esu
Liusė
Barton

New York Times bestseleris nr. 1

BALTO

ELIZABETH STROUT

Aš esu
Liusė
Barton

Romanas

Iš anglų kalbos vertė
GIEDRĖ TARTĖNIENĖ

BALTO

Mano draugei
Kathy Chamberlain

Taip nutiko, kad – tiesa, jau seniai, – man teko bemaž devynias savaites praleisti ligoninėje. Niujorko naktįje Kraislerio dangoraižį ir geometrinį jo šviesų spindesį mačiau tiesiai iš savo lovos. Dieną statinio grožis sumenkdamo ir pamažu jis tapdamo tiesiog dar vienu dideliu pastatu žydro dangaus fone; visi miesto pastatai tarsi atsitraukdamo, tapdamo tylūs, tolimi. Buvo gegužė, vėliau atėjo birželis; pamenu, kaip atsisojusi žvelgiau pro langą į šaligatvį apačioje ir stebėjau jaunas moteris – mano amžiaus – vasariškais drabužiais, išėjusias pasivaikščioti per pietų pertrauką; mačiau, kaip kalbantys juda jų galvos, kaip ribuliuoja

vėjyje jų palaidinės. Galvojau, kad išėjusi iš ligoninės niekada nelipsiu ant šaligatvio pirma nepadėkojusi, kad esu viena iš juo einančių žmonių. Ne vienus metus taip ir elgiausi – prisimindavau vaizdą pro ligoninės langą ir džiaugiausi šaligatviu, kuriuo žingsniuojau.

Iš tikrųjų, nieko ypatinga: patekau į ligoninę, kad man pašalintų apendiksą. Po dviejų dienų man davė valgyti, tačiau nieko negalėjau sulaikyti. Pas-kui pradėjau karščiuoti. Niekam nepavyko aptikti jokios bakterijos ir išsiaiškinti, kas negerai. Niekas taip ir neišsiaiškino. Per vieną lašelį patekdavo skysčių, per kitą lašėjo antibiotikai. Jos buvo pritvirtintos prie metalinio stovo išklibusiais ratukais, kurį visur tampiausi, tačiau greitai pavargdavau. Pačioje liepos pradžioje mane prispaudusi negalia, kad ir kokia ji buvo, pasitraukė. Bet iki tol mano būklė buvo labai keista – tikraja tų žodžių prasme karštli-giškai laukiau ir tikrai kankinausi. Namuose liko vy-ras ir dvi mažos dukrytės; baisiausiai ilgėjausi savo mergaičių ir taip dėl jų nerimavau, kad, bijau, dėl to tik dar labiau pasidaviau ligai. Kai mano gydytojui, kuriam jutau stiprų prieraišumą, – mano gydytojas

buvo kaulėto veido žydas, jo pečius slėgė savotiškas švelnus liūdesys; jo seneliai ir trys tetos – nugirdau, kai jis pasakojo slaugytojai, – buvo nužudyti koncentracijos stovyklose; čia, Niujorke, jis turėjo žmoną ir keturis suaugusius vaikus, – kai šiam maloniam vyrui, regis, manęs pagailo, jis pasirūpino, kad mano mergaitės – penkerių ir šešerių – aplankytų mane, jei tik niekuo neserga. Į mano palatą jas atlydėjo šeimos draugė; aš mačiau, kokie purvini jų veideliai, kokie riebaluoti plaukai, ir kartu su jomis nustūmiau savo lašelinių stovą į dušą, bet jos pravirko: „Mamyte, tu tokia liesa!“ Jos iš tikrųjų išsigando. Paskui jos sėdėjo ant mano lovos, o aš rankšluosčiu sausinau joms plaukus; paskui jos man piešė vis nuogaštaudamos, tai yra kas minutę pertraukdavo darbą šūksniais: „Mamyte, mamyte, ar tau patinka? Mamyte, tik pažiūrėk, kokia šitos fėjos suknelė!“ Jos kalbėjo labai mažai, ypač jaunesnioji; ji, atrodė, visai nepajėgė kalbėti. Kai ją apsikabinau, pamačiau, kaip atsikiša apatinė lūpa, o smakriukas pradeda drebėti; mažulytė labai stengėsi būti narsi. Kai dukrytės išėjo, nežiūrėjau pro langą; nenorėjau matyti, kaip

jos nueina kartu su jas atvedusia šeimos drauge, kuri neturi savo vaikų.

Mano vyras, savaiame suprantama, buvo labai užsiėmęs: jam teko tvarkytis namuose, taip pat savo darbe, tad nedažnai pasitaikydavo proga mane aplankyti. Kai mes susipažinome, jis man sakė, kad nekenčia ligoninių, – vienoje, kai jam buvo keturiolika, mirė jo tėvas, – o dabar supratau, kad taip ir yra. Pirmiausia mane paguldė į palatą, kurioje gretimoje lovoje merdėjo sena moteris; ji vis šaukėsi pagalbos – buvau sukrėsta matydama, kokios nerūpestingos būdavo slaugytojos, kai moteris šaukdavo, kad miršta. Mano vyras negalėjo to išverti – jis nepajėgė lankyti manęs tokioje palatoje, štai ką turiu omeny, tad jis pasirūpino, kad mane perkeltų į vienutę. Sveikatos draudimas tokios prabangos neapmokėjo, todėl kiekviena diena eikvojo mūsų santaupas. Buvau dėkinga, kad nebegirdžiu tos vargšės moters šauksmų, bet nustebčiau, jei kas suprastų, kokia jaučiausi vieniša. Kaskart, kai slaugytoja ateidavo matuoti temperatūros, mėgindavau ją nors kelias minutes sulaikyti, tačiau slaugytojos turi daug darbo, joms nėra kada tiesiog šnekučiuotis.

Praleidusi lignoninėje tris savaites, vieną vėlyvą popietę nusukau akis nuo lango ir kėdėje lovos kojūgalyje išvydau sėdinčią savo mamą.

– Mama? – nustebau.

– Sveika, Liuse, – atsiliepė ji nedrąsiai, bet atkakliai. Pasilenkusi pirmyn per apklotą suspaudė mano pėdą. – Sveika, Maže, – tarė ji.

Nebuvau mačiusi savo mamos metų metus, todėl tebespoksojau į ją. Negalėjau suprasti, kodėl ji atrodo visai kitaip.

– Mama, kaip čia atsiradai? – pasiteiravau.

– Na, atskridau lėktuvu, – ji pamojavo pirštais, ir aš supratau, kad mudviem per daug emocijų. Todėl irgi pamojavau ir atsiguliau. – Manau, tu pasveiksi, – pridūrė ji tuo pačiu droviu, bet kartu atkakliu tonu. – Nieko nesapnavau.

Mama buvo čia, kreipėsi vaikystės žodeliu, kurio visą amžių nebuvau girdėjusi, – mane visą užliejo šiluma; toks lengvumas, tarsi pati kiekiausia įtampa būtų atslūgusi. Paprastai pabusdavau vidurnaktį ir paskui tik protarpiais nusnūsdavau arba plačiai atsimerkusi spoksodavau pro langą į miesto šviesas. Tačiau tą

naktį išmiegojau neprabusdama, o ryte motina sėdėjo ten pat, kur ir vakar.

– Nesvarbu, – atsiliepė ji, kai pasiteiravau. – Juk žinai, kad miegu mažai.

Slaugytojos pasiūlė jai atnešti sulankstomąją lovą, tačiau ji papurtė galvą. Kaskart, kai slaugytoja pasiūlydavo atnešti sulankstomąją lovą, ji purtydavo galvą. Galiausiai slaugytojos nustojo klausinėti. Mano motina praleido su manimi penkias naktis ir miegojo tik savo kėdėje. Visą pirmą dieną mes su mama protarpiais kalbėjomės; manau, nė viena iš mūsų gerai nežinojo, kaip elgtis. Ji truputį manęs paklausinėjo apie mano mergaites, o aš atsakydavau iškaitusiu veidu.

– Jos nepaprastos, – kartojau. – O, jos tiesiog nepaprastos.

Apie mano vyrą mama nieko neklausė, nors – šitai jis man pranešė telefonu – būtent jis jai paskambino ir paprašė atvažiuoti manęs aplankyti, jis sumokėjo už lėktuvo bilietus ir pasiūlė paimti ją iš oro uosto – mano motiną, kuri anksčiau nebuvo skridusi lėktuvu. Nepaisant jos tvirtinimų, kad atvažiuos taksi, nepaisant jos nenoro susitikti su juo akis į akį, mano vyras vis

dėlto jai vadovavo ir davė pinigų, kad ji atsidurtų šalia manęs. Dabar, sėdėdama kėdėje mano lovos kojūgalyje, motina taip pat nieko nepasakojo apie mano tėvą, ir aš nieko apie jį neklausiau. Norėjau, kad ji pasakytų: „Tėvas tikisi, kad tau geriau“, – tačiau ji nepasakė.

– Ar buvo baisu sėsti į taksi, mama?

Ji sudvejojo ir pajutau, kad įžvelgiu baimę, kuri tikriausiai ją apėmė išlipus iš lėktuvo. Vis dėlto mama atsakė:

– Turiu liežuvį, juo ir naudojausi.

Patylėjusi pasakiau:

– Tikrai džiaugiuosi, kad tu čia.

Ji paskubomis šyptelėjo ir nusisuko į langą.

Buvo devintojo dešimtmečio vidurys, nebuvo mobiliųjų, tad kai prie mano lovos suskambėdavo rusvai gelsvas aparatas, – skambindavo mano vyras, neabejoju, mama tai atspėdavo iš mano apgailėtina, tarsi tuoj apsiverkčiau, išlemento „Labas“, – mama tyliai atsistodavo ir išeidavo iš palatos. Spėju, tais kartais ji užkąsdavo bufete arba skambindavo tėčiui iš taksofono koridoriuje, nes nemačiau jos valgant, o tėvui, spėju, rūpėjo jos saugumas – tarp jų, kiek

suprantu, nebuvo problemų; kai pasikalbėjusi su abiem vaikais ir tūkstantį kartų pabučiavusi ragelį vėl padėdavau galvą ant pagalvės ir užsimerkdavau, mano motina įslinkdavo į palatą, nes kai atsimerkdavau, ji vėl būdavo čia.

Tą pirmąją dieną mes kalbėjomės apie mano brolių, vyriausią iš mūsų trijų, kuris, nevedęs, gyveno kartu su tėvais, nors buvo jau trisdešimt šešerių, ir mano vyresniąją seserį, kuri buvo trisdešimt ketverių ir gyveno už dešimties mylių nuo tėvų namų su penkiais vaikais ir vyru. Pasiteiravau, ar brolis turi darbą.

– Jis neturi darbo, – atsiliepė motina. – Jis leidžia naktis su gyvūnais, kuriuos kitą dieną nužudys.

Pasitikslinau, ką ji čia kalba, bet mama pakartotojo tą patį. Dar pridūrė:

– Jis eina į Pedersonų tvartą ir miega su kiaulėmis, kurios bus vežamos į skerdyklą.

Stebėjaisi tai girdėdama, taip ir pasakiau, o mama truktelėjo pečiais.

Paskui mudvi su mama kalbėjomės apie slaugytojas; mama tučtuojau jas pakrikštijo: „Meilute“ pavadino liesąją, kuri dar buvo ir garbanota; „Dantų

Skausmu“ – vyresniąją, sielvarto prislėgtą; „Rimtu Vaiku“ – indę, kuri mudviem abiem patiko.

Bet aš pavargau, todėl motina pradėjo man pasakoti apie žmones, kuriuos ji anksčiau pažinojo. Neprisimenu, kad ji anksčiau būtų taip kalbėjusi: tarsi besikaupiantys jausmai, žodžiai ir pastebėjimai būtų slėgę ją metų metus, jos balsas buvo kvėpčiojantis ir nesuvaržytas. Kartais aš užsnūsdavau, o pabudusi melddavau ją pasakoti toliau. Tačiau ji sakydavo:

– Oi, Maže, tau reikia pailsėti.

– Aš ilsiuosi! Prašau, mamyte. Papasakok man ką nors. Bet ką. Papasakok apie Keitę Naisli*. Man visada patiko jos vardas.

– O, taip. Keitė Naisli. Dieve mano, jai blogai baigėsi.

---

* Pavardė Naisli (angl. *Nicely*) išvertus iš anglų kalbos reiškia „gražiai, dailiai“. (Vert. past.)

Mes buvom nepritapėliai, mūsų šeima, netgi tame mažyčiame kaimiškame Ilinojaus miestuke Amgaše, kuriame buvo ir daugiau aplūžusių, seniai dažus mačiusių namų be langinių ar sodų, be jokio į akis krintančio grožio. Tokie namai buvo susispietę į vadinamąjį miestelį, bet mūsų namas stovėjo atokiai nuo kitų. Nors sakoma, kad vaikai priima esamas aplinkynes kaip normalias, mes su Vike abi supratome, kad esame kitokios. Žaidimų aikštelėje kiti vaikai mums sakydavo: „Jūs visi dvokiat“ ir pabėgdavo užspaude nosis pirštais; mano seseriai antros klasės mokytoja visų klasiokų akivaizdoje pasakė, kad skurdas nėra

dingstis vaikščioti purvinais užausiais – niekas nėra toks vargeta, kad neįstengtų nusipirkti gabalėlio mūlo. Mano tėvas dirbo su fermos mechanizmais; jį dažnai atleisdavo dėl prieštaravimų viršininkui, bet pasakui vėl samdydavo, manau, todėl, kad jis dirbo gerai ir jo vėl prireikdavo. Mano motina siuvo: jos pačios piešta iškaba toje vietoje, kur mūsų ilgas įvažiavimas liejosi į kelią, skelbė: „Siuvinimas ir taisymas.“ Nors mano tėvas, kai vakarais meldavomės, liepdavo mums dėkoti Dievui, kad turime pakankamai valgyti, tiesa buvo ta, kad neretai būdavau alkana kaip vilkas ir kad dažną kartą vakarienei valgydavome duoną su sirupu. Visada būdavo baudžiama už melagystes ir maisto švaistymą. Ir šiaip, kartais be įspėjimo, tėvai – paprastai mano motina ir paprastai tėvo akivaizdoje – impulsyviai ir nuožmiai mums suduodavo; manau, kai kurie žmonės galėjo tai įtarti iš mėlynių ant mūsų kūno ir niūraus nusiteikimo.

Būta atskirties.

Mes gyvenome Sokų slėnyje, kur gali ilgiausiai keliauti ir išvysti tik vieną kitą laukų apsupatą pastatą, ir, kaip jau sakiau, greta mūsų kitų namų nebuvo. Mes

gyvenome apsupti kukurūzų ir sojų pupelių laukų, nusidriekusių iki horizonto; vis dėlto už horizonto buvo Pedersonų kiaulių ūkis. Kukurūzų lauko viduryje stovėjo vienišas medis, ir jo nykumas buvo sukrečiantis. Daug metų maniau, kad medis yra mano draugas; jis buvo mano draugas. Iki mūsų namo reikėjo ilgai važiuoti žvyrkeliu; jis stovėjo netoli Uolų upės, ten, kur kaip vėjo užtvara kukurūzų laukams augo keletas medžių. Todėl netoliese mes neturėjome jokių kaimynų. Neturėjome televizijos, namuose nebuvo laikraščių, žurnalų ar knygų. Pirmaisiais santuokos metais mano motina dirbo vietos bibliotekoje ir, akivaizdu, – brolis vėliau man tai pasakė – mėgo knygas. Tačiau kartą bibliotekoje mano mamai pasakė, kad pasikeitus įstatymams galima samdyti tikrai tinkamą išsilavinimą turintį žmogų. Mano motina niekada jais nepatikėjo. Ji liovėsi skaityti ir tik po daugelio metų, nuėjusi į kitą biblioteką kitame mieste, vėl į namus parnešė knygų. Apie tai čia pasakoju todėl, kad kyla klausimas, kaip vaikai suvokia, kas yra pasaulis ir kaip jame elgtis.

Iš kur, pavyzdžiui, sužinoti, kad nemandagu klausiti poros, kodėl jie neturi vaikų? Kaip padengti stalą?

Kaip žinoti, ar kramtai išsižiojęs, jei niekas tau nepasako? Kaip apskritai net sužinoti, kaip atrodo, jei vienintelis mažutis namų veidrodis kabo aukštai virš virtuvės kriauklės ir jeigu nė viena gyva būtybė niekada nėra tau sakiusi, kad esi daili; atvirksčiai, vystantis krūtims, motina tau primena, kad daraisi panaši į karvę iš Pedersonų tvarto?

Kaip susitvarkė Vikė, iki šiol nežinau. Mes nebuvo tokios artimos, kaip galėtumėte tikėtis. Mes buvome lygiai nedraugiškos ir lygiai niekinančios, žvelgėme viena į kitą taip pat įtariai, kaip ir į visą likusį pasaulį. Dabar pasitaiko, – mano gyvenimas visiškai pasikeitė, – kad prisiminusi ankstyvuosius metus pamanau: nebuvo taip blogai. Tikriausiai nebuvo. Tačiau kartais – netikėtai – eidama saulės nušviestu šaligatviu arba stebėdama vėjo lenkiamą medžio viršūnę, arba žvelgdama į Rytų upę slegiantį lapkričio dangų tampu taip giliai pripildyta tamsybės suvokimo, kad iš burnos gali net garsas ištrūkti; tada einu į artimiausią drabužių parduotuvę ir su visiškai nepažįstama moterimi kalbuosi apie naujos kolekcijos megztinių modelius. Tikriausiai taip dauguma iš

mūsų manevruojame pasaulyje tik pusiau susivokdami, lankomi prisiminimų, kurie greičiausiai negali būti tiesa. Bet regėdama kitus, užtikrintai minančius šaligatviu, tarsi jie būtų visiškai laisvi nuo baimės, suvokiu, kad nežinau, kaip gyvena kiti. Tiek daug gyvenimo atrodo spėlionė.

– Kalbant apie Keitę, – tarė mano motina, – Keitė buvo...

Motina kėdėje palinko pirmyn ir kumščiu parėmė smakrą. Pamažu pradėjau pastebėti, kad nuo tada, kai paskutinį kartą ją mačiau, ji priaugo nemažai svorio, todėl bruožai sušvelnėjo; jos akiniai buvo nebe juodi, o gelsvai rudi, plaukai prie pat veido pašviesėjo, bet nepražilo, todėl ji atrodė truputį stambesnė ir putlesnė nei anksčiau.

– Kalbant apie Keitę, – pasakiau. – Ji buvo graži.

– Nežinau, – atsiliepė motina. – Nežinau, kokia ji buvo graži.

Mus pertraukė slaugytoja Meilutė. Ji įžengė į palatą nešina segtuvu ir paėmusi mano riešą pradėjo skaičiuoti pulsą, savo žydromis akimis stebeilydamasi kažkur į tolimą erdvę. Pamatavusi man temperatūrą, ji dirstelėjo į termometrą, kažką parašė lape ir išėjo iš palatos. Mano motina, kuri stebėjo Meilutę, dabar žiūrėjo pro langą.

– Keitė Naisli visada norėjo daugiau. Dažnai galvoju, kodėl ji draugavo su manimi, – oi, nežinau, ar mus buvo galima vadinti draugėmis, iš tikrųjų aš tik siuvau jai, o ji man mokėjo, – bet dažnai manydavau, kad ji lieka pasikalbėti todėl, kad – na, ji *tikrai* kvietė mane į svečius, kai prasidėjo jos bėdos, – bet bandau pasakyti, visada maniau, kad jai patinka, jog gyvenu kur kas prasčiau negu ji. Ji neturėjo ko man pavydėti. Keitė visada norėjo ko nors, ko neturėjo. Ji turėjo gražias dukteris, tačiau to nepakako, ji norėjo sūnaus. Ji turėjo gražų namą Hanstone, tačiau jis buvo nepakankamai dailus, ji norėjo namo arčiau miesto. Kokio miesto? Štai kokia ji buvo. – Tada, išplėšusi kažką iš savo skreito, prisimerkusi, motina tylesniu balsu pridūrė: – Ji buvo vienturtė, manau, tai kažkaip susiję; jie sugeba taip susitelkti į save.

Pajutau tą šalto karščio smūgį, kuris būna, kai tau kerta nesitikint; mano vyras buvo vienturtis, o mano motina anksčiau yra užsiminusi, kad tokia „aplinkybė“, kaip ji įvardijo, galiausiai veda tik prie savanau-diškumo.

Motina kalbėjo toliau:

– Na, ji buvo pavydi. Ne man, žinoma. Bet, pavyzdžiui, Keitė norėjo keliauti. O jos vyras buvo kitoks. Jis norėjo, kad Keitė patenkinta sėdėtų namuose, o jie gyventų iš jo atlyginimo. Jam sekėsi gerai, jis vadovavo pašarinių kukurūzų ūkiui, supranti. Jie visai gražiai gyveno, kiekvienas būtų norėjęs tokio gyvenimo, tikrai. Na, jie eidavo šokti į kažkokį klubą! Aš nuo vidurinės nebuvau šokiuose. Keitė ateidavo pas mane ir užsisakydavo naują suknelę tik šokiams. Kartais ji atsiveždavo ir mergaites, tokias dailias, taip gerai besielgiančias būtybes. Niekada nepamiršiu pirmojo karto, kai ji jas atsivežė. Keitė man pasakė: „Ar galiu tau pristatyti Mielas Naislių mergaites?“, o kai pradėjau sakyti: „O, jos tikrai mielos...“, ji pertraukė: „Ne – šitaip jos vadinamos mokykloje – Mielos Naislių mergaitės.“ Vis svarsčiau: „Kažin, koks jausmas būti

žinomai kaip „Miela Naislių mergaitė“? Nors kartą, – tarė mano motina skubriuoju balsu, – nugirdau vieną jų šnabždant seseriai, jog mūsų namuose tvyro keistas kvapas...

– Jos tik vaikai, mama, – pasakiau. – Vaikams visada atrodo, kad kitur keistai kvepia.

Motina nusiėmė akinius, greitai papūtė į abu stiklus ir nuvalė juos sijono audiniu. Tada pamaniau, koks nuogas atrodo jos veidas; negalėjau liautis žiūrėjusi į jos apnuogintą veidą.

– Tada, vieną dieną, supranti, laikai pasikeitė. Žmonės mano, kad visos kvailystės prasidėjo septintajame dešimtmetyje, tačiau iš tikrųjų – tik aštuntajame. – Jos akiniai grįžo į vietą – veidas grįžo – ir motina tęsė: – Gal tik taip ilgai truko, kol pokyčiai mus pasiekė, atplumpino mūsų šiais karvių takais. Tačiau vieną dieną Keitė atvažiavo pas mane kažkokia juki ir keista – mergaitiška, supranti. Tu tada jau buvai išvažiavusi. Į... – Motina iškėlė ranką ir pamojavo pirštais. Ji nepasakė „mokyti“. Nepasakė „į koledžą“, tad ir aš neištariau šių žodžių. Mano motina tarė: – Keitė kažkuo susižavėjo, šitiek man buvo aišku, nors atėjusi

tiesiai to nepasakė. Mačiau viziją – tiksliau būtų, apreiškimą; tai man atėjo, kai sėdėjau ir žiūrėjau į ją. Išvydusi tai pagalvojau: „Ojoj, Keitė pateko į bėdą.“

– Taip ir buvo, – pasakiau.

– Taip ir buvo.

Keitė Naisli įsimylėjo vienos iš savo dukrų, kurios tuo metu visos trys mokėsi vidurinėje, – mokytoją ir pradėjo slapčia su tuo vyriškiu susitikinėti. Tada ji pasakė savo vyrui, kad nori labiau save realizuoti ir negali to padaryti supančiota namų ruošos ir šeimos grandinėmis. Todėl ji išsikraustė; paliko vyrą, dukras, namą. Tik tada, kai ji verkdamą paskambino, mano mama sužinojo smulkmenas. Mano mama nuvažiavo ir ją susirado. Keitė kiūtojo ant sėdmaišio nedideliam išnuomotame butuke gerokai sulysusi; ji prisipažino mano motinai, kad įsimylėjo, bet vos išsikraustė iš namų, draugužis ją metė. Pasakė, kad nenori tęsti santykių. Priėjusi šią pasakojimo vietą, mano mama pakėlė antakius, tarsit būtų labai, tačiau toli gražu ne nemaloniai nustebusi.

– Šiaip ar taip, jos vyras tūžo, jautėsi pažemintas ir atgal jos nepriėmė.